

Kelemen Roland

FELEJTENI, FELEJTENI,
FELEJTENI...

... ismétli három alkalommal is az előadás főszereplője. Vagy épp ellenkezőleg kellene cselekednie: emlékezni, emlékezni, emlékezni. Merthogy Garaczi László *metaXa* című regénye és a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának *Metaxa* című adaptációja Félix, a főszereplő emlékvényébe utaztat – és mindkettőben egy biztosan közös: a regényben százötven oldalon, az előadásban száz percen keresztül ömlesztett emléklavina egy szuszra és szünet nélkül tódul ránk.

Fehér Balázs Benő marosvásárhelyi regényadaptáció- és „tragikomikus emlékutazás”-sorozatának a második része ez, hiszen a Boris Vian *Piros fű* című regénye alapján korábban már sikerrel mutatta be előadását a Tompa Miklós Társulattal, ráadásul ugyanezzel a műfajmegjelöléssel. A két produkció közötti párhuzamok könnyen felismerhetők annak, aki már látta a *Piros fűt*. Hogy rövid kitéréssel rávilágítsak ezekre a hasonlóságokra: a színpad és nézőtér elrendezése, az emlékezés központi témája, Varga Balázs mint főszereplő, Kádár Noémi mint a főszereplő párja, a hasonló fény- és hanghatások, valamint a pingpong-szerű dinamika mind visszaköszönnek a *Metaxában*.

Fehér Balázs Benő rendező (Sipos Balázs, az előadás dramaturgjának kooperációjával) nem próbálta *in toto* színpadra vinni a Garaczi László regényének szövegét. Ehelyett az adaptáció orvosi pontossággal véste ki a regény egyes szám első személyben írt, színpadi szituációtól teljesen mentes emlékvényéből azokat az alapstruktúrából kiemelkedő kulcshelyzeteket, amelyeket összeöltöttek egy – ha jól számolom – harmincszereplős sorsdrámává.¹ A „tragikomikus emlékutazás” cselekménye nem töredezik szét, épp ellenkezőleg: a színházi térben egységbe rendeződik, miközben megőrzi a regény többszólamúságát. A néző Félix (Varga Balázs) tudatának résein keresztül pillant be egy olyan világba, ahol a valóság és az emlékezés szétválaszthatatlanul összefonódik.

A szövegben kiemelt „kiterjesztett” Maddox-módszer² az előadás metaforájává is válik: a színpadi játék és mozgás egyaránt absztrakciókra épül, mintha a színészek egy képzeletbeli kotta szerint mozognának. A rendezés ezzel is megragadja a regény zeneszerű belső logikáját, amely Garaczi prózájának lényegi sajátossága.

Az előadás egyik legérdekesebb aspektusa, hogy nemcsak a főhős, Félix identitása kérdőjeleződik meg, hanem a színpadi megjelenítés is reflektál a személyiség szétbomlására. A harminc szereplőt egy tucatnyi színész alakítja, folyamatos, néhol konkrét átváltozásokkal. Félix zenész társa, Tomi (László Csaba) például egy pasast emleget, aki átoperáltatta magát tigrissé, ő maga pedig elkezdett juhvá változni. A szerepcserék és átváltozások nem pusztán színpadtechnikai bravúrok, hanem a regény filozófiájának részei: az én, te, ő és X egymásba mosódó síkjai szinte vizuális eszközökkel elevenednek meg. Az előadás díszlete (díszlettervező: Izsák Lili, díszlettervező-asszisztens: Mihály Katalin-Sára) is valamiféle *metaxy*³ állapotot tükröz: a passzázsszínpad egyik oldalán egy mennyfehér szoba-/szanatóriumbelső, másik oldalán egy komor, műgyepes kert áll, Félix e kettő között ide-oda rohan, egyik jelenetből, egyik idősikből a másikba. Varga Balázs Félix szerepében nemcsak színészi játékával tűnik ki, hanem azzal is, hogy szinte az egész, százperces előadást a színpadon tölti. Játéka magával ragadó, nem lankadó koncentrációval közvetíti Félix emlékutazását.

Ahogy Félix története a regényben az „Én”-től (vagyis a *fél X*-től) az „X”-ig tartó utat járja be, az előadás is ezen a tengelyen mozog: az identitástól az elszemélytelenedésig, az emlékezéstől a felejtésig.

A szereplők ugyanezt az utat rajzolják le, még ha jelentős többségük epizód szereplőként van jelen, a különböző jelenetek megteremtőiként. De a főszereplő Félix mellett Marina (Kádár Noémi) és Gigi (Kiss Bora) kerülnek nagyobb fókuszba, hiszen ők alkotják Félix szerelmi háromszögének két csúcsát. Marina, aki a gyerekkori nőideál megtestesítője, Kádár Noémi játékában ezt az álomszerű változatlanságot és távolságot pontosan hozza. Ezzel szemben Kiss Bora Gigije Marina ellentétéként jelenik meg: a kiszámíthatatlan és érthetetlen szerelem ábrája, aki az előadás végén tragikus sorsra jut – tudomást szerez Félix másik „kapcsolatáról”, később pedig elvetél. Kiss Bora kezdetben egy naiv, dilettáns kislánnyá formálja Gigit, majd fokozatosan feltárul karakterének mélyebb rétege: a visszafojtott érzelmek és a kétségbeesés elemi erővel törnek felszínre. Marina a külsőségek, Gigi pedig a belső érzések megtestesítőjévé válik.

Mellettük azonban több mellékszereplő is említésre méltó figurává válik, akik szintén részt vesznek az identitáskeresés és átváltozás folyamatában.

Rózsa László Zsoltja – Marina testvére és Félix neurotikus barátja – egy szerethető rosszfiúként jelenik meg, akinek – a szülők által magára hagyott gyerek – története világossá teszi tetteinek hátterét. Rózsa alakítása szofisztikáltan és egyszerre infantilisan játékos, humoros, ugyanakkor szimpatikussá teszi a figurát. Csíki Szabolcs Fémevő Lacija a géppé válás vágyát fogalmazza meg: mivel a fém nem érez fájdalmat, ő is erre vágyik, tragédiája azonban, hogy egy furgon halálra gázolja. Csíki parodisztikus mozgása és a karakter robusztussága ellenére mégis szánalmat ébreszt bennünk, különösen, amikor megtudjuk, hogy életét a vérmérgezés már korábban amúgy is megpecsételte. László Csaba Tomija a megtalálni vagy elveszíteni kívánt identitás gyötrelmeit mutatja be, László alakítása esendő és sajnálatra méltó karaktert formál.

Az előadás mintha nyitva hagyná a szereplők sorsát. Míg a regényben Félix Zsolttal együtt explicite ugrik a Dunába, majd az elmeógyógyintézetben mint terápiás írás idézi fel az eseményeket, ám az előadásban számomra ez nem ennyire egyértelmű. Bár a szanatórium helyszíne az előadásban is jelen van, viszont inkább sejthető, mint biztos pont, hogy ez volna a történet realitásának talaja. Az előadás mintha nem foglalkozna ezzel a kerettel, ehelyett az identitáskeresés folyamatát élesíti minden karakter esetében: külön, néha együtt küzdenek, próbálnak úszni ebben az identitásválság-folyamban – van, aki elmerül, de akad, aki a partra sodródik. Az adaptáció kiragadja a regénybeli Félix egyes szám első személyű perspektívájából a karaktereket, lehetőséget adva mindannyiuknak, hogy saját történetüket önállóan is megéljék. Ezáltal nemcsak Félix tragédiáját látjuk, hanem a többiekét is, saját, különálló nézőpontjukból.

Miközben Garaczi regénye az olvasó állandó koncentrációjára is épít, a színpadi adaptáció bravúrja, hogy ezt a nehezen érthető komplexitást feloldja, és a néző számára követhetőbbé teszi. Ez azonban nem jelent lebutítást: az előadás megtartja az identitásvesztés, a dilemmák és a halál súlyos kérdéseit, ugyanakkor helyet hagy a groteszk humor nyújtotta feszültségoldásnak. A szövegfolyam a színpadon is jelen van, még ha formailag nem is ilyen extrém módon: a játék ritmusa, a jelenetek montázsszerű, de kronologikus összefűzése mintegy színpadi parafrázisa Garaczi nyelvének – a regény tulajdonképpen egy, azaz egy mondat, kizárólag vesszőkkel és bekezdésekkel tagolva, amit a legeslegvégén sem zár ponttal.

Garaczi László, Fehér Balázs Benő: *Metaxa*. Szereplők: Varga Balázs (Félix), Kádár Noémi (Marina), Kiss Bora (Gigi), Rózsa László (Zsolt, Galló Ernő (Sala/ Pap), Csíki Szabolcs (Fémevő Laci/ Terrence, a vámpír/ Hantos/ Anti), László Csaba (Tomi/ Boncmester), Ördög Miklós Levente (Tűzoltó /Apa/ Alex), Fülöp Bea (Hirsch doktornő/ Éva), Somody Hajnal (Anya/ Teri), Bálint Örs Hunor (Karcsi/ Víziló/ Zenésztanonc/ Gödrös), Szabó Fruzsina (Kórista lány/ Ivett/ Dauerolt hajú nő/ Avalon), Korpos András (Bulizó/ Orvos/ Koncertszervező). Rendező: Fehér Balázs Benő. Dízlettervező: Izsák Lili. Dízlettervező asszisztens: Mihály Katalin-Sára. Jelmeztervező: Szabados Luca. Maszk: Huszár Kató. Dramaturg: Sipos Balázs. Zene: Szép András. Rendezőasszisztens: Dobrovszki Dóra. Súlyó: Tóth Katalin. Ügyelő: Májai Lóránt.

Az előadás időpontja: 2024. szeptember 24.

JEGYZETEK

¹ A dráma a bemutató óta már olvasható a *Litera* oldalán: <https://litera.hu/irodalom/elso-kozles/garaczi-laszlo-feher-balazs-beno-metaxa-tragikomikus-emlektazas.html>

² „a zenészeket megfosztják hangszerüktől, elkülönítik tőlük, hónapokig csak mozgásokat gyakorolnak, ujjukat, karjukat, testüket tornáztatják, feszítik, hajlítgatják, a maddox-módszer gyakorlásával a zenészek egy idő után hallani kezdik a hangokat” – Garaczi László: *metaXa*. Magvető Kiadó, Budapest, 2006.

³ Eric Voegelin német-amerikai filozófus szerint a *metaxy* az emberi lét ket-tősségét fejezi ki, az anyagi és a spirituális dimenzió közötti feszültség terét. Lásd.: Eric Voegelin: *Order and History, Volume Five: In Search of Order*. Baton Rouge, London: Louisiana State University Press, 1987.